

PRAVDY VOJNY

Milorad Belančič je filozofom a prekladateľom, redaktorom vzdelávacích programov belehradského rozhlasu. Je autorom viacerých článkov o problémoch súčasnej filozofie. Viaceré jeho knihy sú venované problematike postmodernizmu,

Existuje paradox, s ktorým sa dnes stretáva každý filozof, keď chce hovoriť o vojne. Vojna totiž nikoho nenechá na pokoji. Zoči voči vojne nemožno pokojne zotrvať v tradičnej póze intelektuála žijúceho v **duchovnom** alebo **filozofickom** mieri. Od vypuknutia vojny sa za týmto pokojom bude skrývať buď tichá ideologická podpora, alebo nečisté kváziracionalistické svedomie. Ak chceme vôbec uvažovať nielen o dejinách, ale aj o agónii dvadsiateho storočia, nemôžeme metodicky abstrahovať alebo dištancovať sa napríklad od vojny v zálive, od Afganistanu, Vietnamu, Hirošimy alebo od Osvieňčimu. Podobne v istom zmysle nemôžeme zabudnúť na latentné nebezpečenstvo atómovej vojny, nech sa v tejto chvíli zdá akokoľvek vzdialená, a pokojne meditovať o **fin de siècle**, alebo dokonca o **mal de siècle**. Ešte menej môžeme dnes však "dať do zátvorky" ako "prirodzený stav" alebo jednoducho **zabudnúť** - Sarajevo, zabudnúť na neznesiteľnú **blížkosť** toho, čo nám v známej a dôvernej podobe neustále uniká ako nepochopiteľné a nemožné.

Kompetentný filozof, ktorý k filozofii pristupuje vážne, pociťuje pri svojej konfrontácii s blízkosťou vojny určitú **zodpovednosť**, ktorá vyvoláva nepokoj v jeho svedomí, nepokoj z hľadania odpovede. A predsa - a tu narážame na paradox - vo chvíli, keď sa filozof opýta na zmysel vojny alebo keď sa pokúsi hovoriť o nej racionálne, rýchlo si uvedomí absurdnosť svojej situácie: nemá v podstate o nej čo povedať! Hoci o vojne v Bosne **musí** hovoriť, **môže** o nej, o jej tragickej podstate iba mlčať! Všetko, čo sa - aspoň v tomto kontexte - povie, to je ako keď človek kráča k **horizontu** v situácii, keď je konštitučne zbavený nádeje, že ho niekedy dosiahne.

Táto bezmocnosť alebo neschopnosť filozofického vyjadrenia **nevyplýva** z toho, že by sa v inom type vyjadrenia, povedzme v politickom, vedeckom vyjadrení alebo vo vyjadrení bezprostrednej ľudskej skúsenosti, povedalo už o vojne všetko, čo sa o nej povedať malo a mohlo. "Všetci" "vieme" "všetko" o Sarajeve, Bosne a o **Balkáne**. A to, čo vieme, dozvedáme sa z množstva rôznych, často protirečivých správ. A pritom sa vo všetkých týchto chýroch nepovedalo takmer nič podstatné. Ak je pravdivé tvrdenie Paula Virillia, podľa ktorého prvou obeťou vojny je **pravda**, tak tieň tejto obete dopadá aj na všetky diskurzy, ktoré si do istej miery nárokujú vysloviť čosi ako "najbezprostrednejšiu" pravdu o vojne. Pritom nejde iba o banálnu ideologickú obeť určitým vojnovým cieľom, o "vlasteneckú" zaujatosť, ktorá nachádza morálne ospravedlnenie aj pre tie najpochybnější činy... Vo vojne sa pravda obetuje určitým **podstatným** spôsobom: stáva sa **nevyjadriteľnou**, aj z nej sa stáva iba **zrúcanina** a stáva sa **tragickou**. To, čo

by sa malo povedať predovšetkým a nadovšetko a čo je v danom prípade najdôležitejšie, čo vlastne ako jediné stojí za to vysloviť, práve to zostáva **nevypovedané** a zrejme aj **nevyjadriteľné**.

Ľudia, ktorí zažili blízkosť vojny alebo jej **hrôzy**, rýchlo zistili, že ich skúsenosť obsahuje čosi, čo vzdoruje **mysleniu** a čo sa stavia na **odpor** vyjadreniu. Vojna je skutočným epistemologickým mínovým poľom. Je pochmúrnym, hrozivým, tyranským Absolútnom, ktoré hlce a požiera každý zmysel. Je priam **urážlivé** žiadať, aby milióny ľudí, ktorých v Bosne a z Bosny vyhnali z ich rodísk a ktorí tam zanechali desaťtisíce svojich mŕtvych príbuzných, priateľov a známych, svedčili o veľkých strategických alebo historických dôvodoch a pravdách vojny. **Hrôza** "osebe" a "pre seba" vyvstáva pred myslením jednoducho ako jeho anti-predmet. Pravda vojny je radikálnou anti-pravdou. Tvárou v tvár zúrivej a drtiacej **ničote vojny** nie je možná žiadna "konštruktívna", "funkčná" alebo "afirmatívna" myšlienka. Presnejšie, takáto myšlienka je možná iba v podobe ideologických "právd", ktoré sa na vojne podieľajú, ktoré vojnu produkujú a ktoré ju rozpútavajú. Tieto Subjektívne (Suverénne) "pravdy" sú založené práve na narcizme tých, čo prežili, dokonca na určitom **zisku** plynúcom zo zaujatého znevažovania toho, čo je vo vojne práve **podstatné/nevypovedateľné**, čo je eticky stále neprístupné akejkolvek ospravedlňujúcej a apologetickej instrumentalizácii. Ak však pravda o vojne vo vojne neexistuje, dôvodom nie je len to, že sa vo vojne bojuje aj s pravdami samotnými, jednými "pravdami" **proti** iným "pravdám", ale aj to, že nijaké hovorenie o vojne, nech by bolo akokoľvek "zodpovedajúce" a "adekvátne", teda pravdivé a **neutrálne** - ak je čosi také vôbec možné - nedokáže vysloviť práve to, čo je vo vojne nesprostredkovateľné, jej hrozivú podstatu, pred ktorou jednoducho onemie dokonca aj to najmúdrejšie slovo, **logos**.

A predsa ľudia nemôžu o vojne nehovoriť. Diskurz o vojne je nevyhnutnosťou aspoň do tej nepatrnej miery, do akej je vôbec možný, do ktorej - nech to vyzerá akokoľvek paradoxne - je možné **nemožné** a aj **nesúhlas** s nemožným. Toto hovorenie o vojne je nevyhnutnosťou - nielen ako **odstrašujúci moment**, ale aj ako **svedectvo**. Hrôzu jednoducho nemožno zamlčať. Aký špekulatívny alebo ideologický trik by sa musel vymyslieť na to, aby sa diskurz o vojne dal raz a navždy umlčať!? Ak však o vojne možno predsa nejako hovoriť - v každom prípade len veľmi ťažko s veľkou zodpovednosťou - ako máme pochopiť túto možnosť na pokraji **nemožného**?

Nietzsche mal úplnú pravdu, keď tvrdil, že krv je najhorším svedkom pravdy (hoci toto tvrdenie je v jeho polyfónnom diskurze stále príliš **ambivalentné**). Nejde len o možnosť, že sa človek stane obeťou, ale aj o možnosť zlého svedectva. Veľké krviprelievania je bezpochyby kľúčovým **efektom** udalosti, ktorú nazývame **vojnou**. Tento efekt robí vojnu tým, čím je: krvavými hodami deštrukcie a konkrétnou, materializovanou hrôzou. Táto hrôza nám nikdy nedovolí, aby sme myšlienku o vojne v mene potvrdenia určitých "vyšších právd" s čistým svedomím instrumentalizovali.

Ohromujúco naivná je viera, že v samotnom ohni vojny existuje "jediná", "naša" pravda, ktorú tí "druhí" budú raz musieť uznať. Vo vzťahu k "pravde", o ktorej raz budeme "vedieť všetko", platí spravidla anti-pravda: bolo by omnoho lepšie, keby o hrôze jej deštrukcie, o márnosti obetí a temných zločinoch (spáchaných v jej mene) **nevyšlo nikdy nič najavo! Nedajbože, aby o nás raz vyšla najavo celá pravda!** - to by mohlo

byť univerzálne heslo všetkých účastníkov všetkých vojen na svete, najmä aktuálnych balkánskych vojen na konci 20. storočia.

Ak Nietzscheho tvrdenie, že krv je najhorším svedkom pravdy, obrátíme naruby, zistíme, že aj samotná pravda vydáva veľmi zlé svedectvo o krvi. Neexistujú "korunní" svedkovia, pretože privilégium tohto svedectva by museli prevziať na seba práve tí, ktorých už niet, totiž obeť... Preto je vojna podobne ako smrť **univerzálnou nepravdou**. Vojna ako **kolektívne krviprelievanie** je bezpochyby porážkou druhej existencie človeka - a aj neschopnosťou svedčiť o tejto porážke. Jej hrozivá osobitosť, onen paroxysmus ničenia, je zároveň porážkou všetkých hodnôt človeka vrátane hodnoty, ktorú nazývame "pravdou". Vojna podľa svojho kľúčového efektu nielenže ruší alebo znehodnocuje samotný inštrumentálny vzťah k tzv. "vyšším pravdám", ktoré jej údajne dávajú zmysel, ale znehodnocuje aj samotnú deskriptívnu hodnotu pravdy. **Vo vojne niet pravdy o vojne**. Žiadna vojnová stratégia alebo taktika neobsahuje pravdu ako takú, ale len lživé, ideologické "pravdy", ktoré sú iba nástrojmi vojny. Na Balkáne i vo svete alebo, ak chcete, v "globálnej komunite" sa dnes stretávame s radom ideologicky predpojatých a protirečivých správ o udalostiach v Bosne, s radom pokusov o okázalé vyrábanie/"konštatovanie" pravdy, nachádzame tu "informácie", ktoré sú pokračovaním alebo začiatkom vojny inými prostriedkami; sama pravda sa tu v **konečnom dôsledku** obetuje ničivej, útočnej, nevysloviteľnej **inakosti**: prikázanej **smrti**. Zmyslom tejto obeť je funkčné podrobenie sa agresii čohosi celkom iného alebo čomusi celkom inému ako agresii, ktorú potom nemožno skrotiť, premeniť na neškodnú alebo neškodne prítomnú/blízku, a už vôbec nie tak, že prinútime prehovoriť deštrukciu ako takú, jej údajnú **identitu**, jej **pravdu**, alebo jej závažné **dôvody**. Toto *celkom iné* nemá spravidla pravdu/identitu, ale iba paradoxnú, protirečivú štruktúru vzťahu voči ne-vzťahu, voči nemožnému. Styk s nemožným nám príliš často ponúka iba **neznesiteľnú bolesť**.

Vojna je afirmáciou i negáciou smrti zároveň. Bytie človeka, nech je akékoľvek, bezpochyby zahŕňa trvalú možnosť vykročiť do ničoty, do čohosi celkom iného, do smrti. Smrť je alternatívou, ktorá ako tieň prenasleduje človeka na každom kroku. A tak je to až do poslednej, konečnej chvíle. Tohto osudu sa nijako nezbavíme. Afirmatívna stránka nášho bytia však nevyhnutne ráta s neustálou negáciou toho virtuálneho vykročenia do čohosi iného. Podľa definície je život vždy istou, nikdy však nie celkom úspešnou a v konečnom dôsledku takpovediac márnou **negáciou** prvotnej **negácie - smrti**. Život je najprv určitou stratégiou existencie - likvidáciou smrti a potom, v takýchto "zabezpečených" podmienkach, aj všetkým ostatným, inými stratégiami... Vojna je stratégiou existencie, likvidáciou smrti, ale zároveň aj afirmáciou smrti-pre-iného. Vojna je prikázanou smrťou a zločinom prikazovania smrti.

Vo vojne sa páchajú zločiny, ktoré zostávajú príliš často neodsúdené a nepriznané. Aktuálne udalosti v Bosne sú smutným svedectvom zastrašujúcej hyperprodukcie zločinov, najmä v počiatočných fázach onoho balkánskeho nábožensko-národnoobčiansko-roľníckeho konfliktu. Aj samotná **vojna**, vojna ako taká, je zločinom, vojnou "osebe" a "pre seba", a to vrátane spravodlivej vojny, ktorá by mohla byť v súlade s istou (logocentrickou, povedzme hegelovskou) stratégiou rozumového zdôvodnenia. Neexistuje totiž **dôvod**, ktorým by sa dala zdôvodniť alebo ospravedlniť nielen akákoľvek vojna, ale ani samotná zásada **prikázanej smrti**. Preto je vojna nepriznaným

zločinom alebo - inými slovami - je to zločin, lebo nepriznáva, že zločinom je jej vlastná "identita". Nie je práve v tomto nedostatku priznania pointa samotného zločinu?! Možno by nás tento deficit v priznávaní sa k zločinu mal definitívne podnietiť na to, aby sme prísnejšie posudzovali samotný fenomén **priznávania**, priznania všetkého, čo by sa v dejinách za vojnu a jej **pokračovanie mohlo uznať**?! Afirmatívna stránka všetkých takýchto priznaní sa možno vždy zakladala práve na onom nepriznávaní a zahaľovaní zločinov!

Naozaj sa zdá, že existuje určitý nadbytok v **priznaní** a dostatočne veľká dávka **spravodlivosti**, ktoré nevyhnutne stvárajú "dialektiku" každej vojny. Keďže vojna sama osebe je nepriznaným zločinom, nevyhnutne sa odvoláva na skutočný základný protiklad zločinu, a tým je samozrejme - spravodlivosť. Ako forma a výraz (narcistickej) **subjektivity** je každá vojna nevyhnutne **spravodlivá**, založená na spravodlivých "pravdách", lebo iba tak sa môže neprihlásiť k vlastnému zločinu. **Nespravodlivá vojna** neexistuje sama osebe (vo vlastnej, zahalenej, komplexnej subjektivite). Ak sa vojna z určitého stanoviska hodnotí ako vojna nespravodlivá, nemôže ísť o "neutrálne" stanovisko, ale iba o stanovisko spravodlivej "pravdy", teda stanovisko vojny. A ak aj je strategickým stanoviskom, je to zároveň aj stanovisko víťaza, ktoré na vojnu odpovedá vojnou, tentoraz iba vojnou spravodlivou/opodstatnenou.

Aby sa vojna mohla vyhlásiť za **nespravodlivú**, musí v jej vlastnej podstate existovať na druhej, "dôležitejšej" strane frontu (a pointa je v tom, že obidve strany sú vždy rovnako "dôležitejšie"! - vyplýva to z narcistickej črty subjektivity, investovanej do vojny) aj vojna spravodlivá - líce svojho "nespravodlivého" rubu. Prirodzene, platí to aj obrátene. Každá spravodlivá vojna obsahuje v sebe svoj rub: nespravodlivosť, ktorá sa **likviduje**. Vojna je dokonalým **zločinom** alebo - čo je to isté - stelesnením **spravodlivosti**! Zločinom, ktorý neodvratne končí **happy endom**: orgiami tých, čo vojnu prežili. Táto neodvratnosť vyplýva z faktu, že ide o zločin, ktorý spáchala (narcisticky) suverénna subjektivita. Obete majú iba inštrumentálnu hodnotu.

Napokon, vo vojne neexistujú žiadne najvyššie inštanície, resp. najvyšší súd, ktorý by rozhodol, kto má pravdu. Jedinou vyššou inštanciou je suverénna sila: schopnosť jednej strany umlčať druhú stranu. Výrok typu "Vojna, ktorú sme prehrali, bola spravodlivá" má zmysel iba vtedy, ak je anticipáciou ďalšej blízkej či vzdialenejšej bitky, ak ide o diskurz o vojne, ktorá sa ešte neskončila. Inak "spravodlivý" **moralizmus** bol odjakživa pokryteckým svedkom zločinu, v ktorom sa zločinec stáva dvojitou obeťou: obeťou seba samého i obeťou niekoho druhého.

Habermasovský názor, že dnes už nemožno hovoriť o **spravodlivej** vojne, ale iba o vojne **zdôvodnenej**, je naivný. Spravodlivá by údajne mala byť vojna, ktorá by sa odvolávala na "absolútny cieľ" a ktorá by sa preto dala zdôvodniť iba z náboženského alebo metafyzického hľadiska. Zdôvodnenou by zase bola vojna, ktorá by sa legitimovala určitými racionálnymi "dôvodmi", zapísanými napríklad v rezolúcii OSN. Delením vojen na spravodlivé a zdôvodnené, pričom prvá z nich odmieta sa ako "metafyzická" a druhá z nich sa eventuálne prijíma ako "racionálna", by sme sa nemali dať oklamať: aj v prvom aj v druhom prípade je vojna **zločinom**.

Aj v "obrannej" vojne sa na nepriateľa **útočí** a nepriateľ sa **zabíja**. Dôvody, ktoré nás vedú k tomu, aby sme sa proti vojne bránili vojnou, sú často veľmi silné, sugestívne,

nikdy však nedokážu zmeniť samotnú zločinnú povahu vojny. Naša "zdôvodnená" vojna bola dokonalým zločinom! Ak keď sa nám z určitých dôvodov vnucuje názor, že "sa" táto alebo iná vojna "musela" viesť, čím sa chlácholí náš pocit **zodpovednosti**, predsa stále platí, že naša zodpovednosť alebo naše svedomie sa môže zoči-voči **hrôze** uchláholiť iba za cenu tupého zabudnutia alebo nepriznania **zločinu**. Je viac-menej ľahostajné, či sú dôvody na vedenie vojny metafyzické/substanciálne alebo racionálne/účelové, pretože jedny i druhé zahŕňujú to, čo je vo vojne podstatné, jej **zločinnosť**. Tvrdiť, že "naš" zločin je "zdôvodnený", pretože iní, keby mohli, by spáchali taký istý alebo ešte horší zločin, je zdôvodnením, ktorým sa zo žiadneho zločinu nestane nič viac ani nič lepšie ako to, čím zločin už je. Nech sa na "zdôvodnenie" vojny uvádzajú akékoľvek dôvody a ciele, jej kľúčovým cieľom je smrť toho druhého. Vojna je operáciou prikázanej smrti. Pre aký typ života je smrť iných relevantným zdôvodnením?

Nietzscheho dráždila **udalosť** "krvavej frašky", akou bola napríklad Francúzska revolúcia: "jej =imoralita= sa ma takmer nedotýka: to, čo nenávidím, je jej rousseauovská **morálnosť** - takzvané =pravdy= revolúcie, ktorými ovplyvňuje všetko povrchné a priemerné ešte aj dnes a tak si ho získava" (*Súmrak modiel*). Osud tejto osobitej vojny, nazývanej revolúciou, nebol v porovnaní s osudom hociktoej inej vojny, vojny ako **takej**, nikdy nejaký **zvláštny**. Ak je to však tak, potom by sme mohli povedať: "Imoralita" krvavých balkánskych orgií na konci 20. storočia sa nás takmer vôbec nedotýka, a to, čo nenávidíme, je ich znásobený (antagonistický) národný moralizmus a šovinizmus?! Táto morálnosť, resp. nemorálnosť - nie je to rub a líc toho istého príbehu?

V *Spore fakúlt* Kant tvrdil, že v ľudských dejinách sa prejavuje výrazná **morálna tendencia** a že je zrejماً práve vo fenoméne revolúcie alebo - ešte konkrétnejšie - v nadšení a sympatiách, ktoré tento jav vyvoláva dokonca aj u neutrálnych pozorovateľov... Následne uveril, že táto morálna tendencia vlastne iba empiricky potvrdzuje postuláty jeho filozofie, postuláty čistého praktického rozumu. "Nadšenie", ktoré sa v tomto kontexte spomína, to je vlastne pocit, že v istej chvíli je možné všetko. Prehliada sa pritom skutočnosť, že možný je aj **zločin**. Tento pocit je o to naliehavejší, o čo dominantnejší bol pred revolúciou protikladný pocit: pocit úplnej **bezmocnosti**. Nie je však každá vojna, aj keď ťažkopádna a hlúpa, aj pokusom o riešenie určitej situácie, ktorá sa stala **nemožnou**?! Nie je aj vojna násilnou premenou nemožného na možné? Neboli vojny i revolúcie až príliš často objektom mravného nadšenia mnohých intelektuálov? A napokon, neskončilo aj toto víťazné, ba dokonca triumfálne "nadšenie", alebo - ak chcete, táto premena nemožného na možné - napokon post festum alebo po orgiách ako "bratstvo-teror", ako hrozné víťazstvo síl danej chvíle a ako opätovný pád do **nemožného**?!

Nietzsche má pravdu, keď inkriminuje **morálne pravdy** revolúcie, a tým možno aj **pravdy každej vojny**! Nech je militaristický fanatizmus akokoľvek bezuzdný, nech je sprevádzajúce ho ideologické presvedčenie akokoľvek nespochybniteľné, nech je "filozofický pokoj" alebo "revolučná spokojnosť", s akou sa hlavy nepriateľov stínajú ako kapustné hlavy, akokoľvek dokonalá, stále platí, že tieto **pravdy**, ako by povedal Nietzsche, sú "čímsi iným, pre čo iba nedokážeme nájsť vznešenejší výraz"! Stále tu totiž budeme mať pred očami odsudzujúcu **ideologickú kamufláž**.

Tvrdeniu, že krv je tým najhorším svedkom pravdy, treba iste rozumieť tak, že krv predsa len o čomsi svedčí: o pravde **svedectva**. Nenavodzuje už sama idea **svedectva** istý epistemologicky problematický diskurz? Krv ako symbol agresie, násilia a vojny je osudovým efektom prikázanej smrti. Sama krv je osudom. O čom však krv v **diskurze** (zle) **svedčí**? O čom inom, ak nie o samých "pravdách"?! Na čo sa odvoláva krv, ktorú sám Nietzsche prelieva hrotom svojho ostrého pera, svojím polemickým textom? O čom **svedčí** táto krv? Na čo sa odvoláva krv, "poletujúca" v našich polemikách, hádkach, táraninách, v našej každodennej reči, ktorá je iba **vojnou pokračujúcou určitými inými prostriedkami**? O akej skutočnej, ontologickej moci (alebo bezmocnosti) svedčí táto "pohyblivá armáda metafor", z ktorých je vybudované nietzscheovské "filozofovanie kladivom"?

Istý estetik oprávnenne tvrdil, že krv v umení nie je krvavá. Pritom pravdepodobne ani netušil, že toto "pravidlo" platí nielen pre umenie, ale aj pre každý diskurz alebo svedectvo o vojne vôbec, ktoré človek chce alebo môže artikulovať. Fakt, že krv v žiadnej reči nie je a ani nemôže byť krvavá, vlastne znamená, že sú **udalosti**, ktoré nemôžno premieňať na slová, lebo by sa tak z nich okamžite vytratila podstata: ich tragichnosť. V umení tragicko neexistuje, lebo ani sama **tragédia** nie je **tragická**: je iba **hrou a simuláciou**... Slovo **vojna** nevedie vojnu - až na prípad, keď sa používa ako nástroj vojny, ako ideologická "pravda"...

Tragicko je možné iba v živote, a to v tej jeho časti, ktorá bola **kruto porazená**. Tí, ktorí by mohli najlepšie a možno ako jediní "autenticky" svedčiť o tragike udalostí, už nie sú nažive. Hrozná neschopnosť vypovedať o tragike v ľudskom živote sa prejavuje v tom, že tí, ktorí by o tomto utrpení mohli najkompetentnejšie hovoriť, povedali už svoje posledné slovo. Prázdne miesto, ktoré po sebe zanechávajú tí, čo "odchádzajú", sa čoskoro zaplní. Tráva bude rásť ďalej. Poštár bude roznášať regrútom nové povolávacie rozkazy... Mládenci umierajú a militaristická maškaráda pokračuje bez pretvácky vo svojom euforickom pohrebnom tanci.

Mnohí, ktorí sa ešte dovčera považovali v našich priestoroch za veľkých humanistov a stratégov všeobecnej ľudskej emancipácie, jasajú dnes v duchu zásad teodícei nad tupým znevažovaním umierania, pričom veria, že krv vždy dialekticky kvapká v rytme vyššej, vzostupnej spravodlivosti, ak už nie pozemskej, tak určite nebeskej spravodlivosti. Čo na tom, že táto teodícea krvi a rozvrátenej zeme nie je zďaleka originálna? v Goebellovej propagande nachádzame nezabudnuteľné príklady tohto typu: "Jedna bytosť pije krv druhej bytosti. Jedna sa živí smrťou druhej. Netreba blúzniť o humánnosti. Bojuje sa ďalej." Takéto "myšlienky" možno "artikulovať" aj menej surovo a menej vulgárne. Vzhľadom na ich zmysel a najmä na ich dôsledky musia však byť v národnej konfliktnnej situácii, aká vznikla po rozpade Juhoslávie, spravidla rovnako osudové. Stačí, aby sa celkom "nevinne" konštatovalo: "S nimi nemôžeme žiť!" Takéto tvrdenie nikdy nebolo a ani nebude **konštantou**, napriek tomu, že mnohí stratégovia nenávisť sa usilovali dokázať, že ide o prastarú a vlastne večnú (nad)historickú pravdu. V tomto výroku sa **konflikt** vlastne performatívne zakladá a samozrejme iba zdanlivo/ideologicky konštatuje, takže je iba anticipáciou a produkciou vojny. Hitler hovoril o definitívnom riešení židovskej otázky a na Balkáne dnes mnohí snívajú o definitívnom riešení vlastných problémov.

Hoci dnes nikto nebude obhajovať heslo "Nech žije smrť!", existujeme v situácii, v ktorej sa smrť stala platidlom života, všeobecným ekvivalentom všetkých našich výmen. Smrť je vzájomná a totálna, je to totálna negácia **iného** ako konštitutívny predpoklad "nášho" bytia. A pre tých iných je prirodzene vždy **ich** bytím. Hra ideologickej, náboženskej a etickej **satanizácie iného** je hrou dvoch "my" a dvoch "oni", v ktorej sa tieto "subjekty" navzájom legitimizujú a rozhraničujú pripravenosťou **piť si** navzájom krv. Jedni sa živia smrťou iných. Smrť sa stáva užitočnou, produktívnou a výživnou. Preto sa aj vojna ako **prikázaná smrť** stáva nástrojom na uspokojovanie najvyšších záujmov spoločenstva, chlebom a soľou ľudu... Zločin však nemôže nahradiť život. Nikdy nebude mať **vlastnú** identitu. Nech je akokoľvek zlovestný, skôr alebo neskôr sa prejaví ako patologický výrastok na tkanive života, **ktorý ho odmieta**.

Život prirodzene môže čakať, filozof ani intelektuál však čakať nemôže. Sú zodpovední **teraz a tu**. Nevysloviteľnosť hrôzy nebude nikdy dostatočným alibi pre mlčanie. Intelektuál je buď pacifistom, alebo nie je intelektuálom. Je odporcom apologetiky vojny, kartografických poém a moderných teodícií krvi a zeme... Sám pacifizmus nie je pritom stanoviskom bez paradoxov a apórií. Práve určitý **radikálny** - a nie polovičatý alebo umiernený - **pacifizmus** je však jediným stanoviskom, ktoré nám umožňuje vyhnúť sa ideologickému sebaklamu a následne aspoň pochopiť, keď už nie aj vyriešiť, apórie, v ktorých sa ocitá pacifistické odmietanie vojny, keď sa dostáva do konfrontácie s agresívnym násilím.

Nie je však pacifizmus príliš **abstraktný** a ako taký zbytočný? Ved' národy odjakživa vedú vojny, takže vojna je súčasne aj konkrétnou, aj osudovou realitou ľudských dejín. Táto pripomienka je z viacerých dôvodov nesprávna. Predovšetkým preto, že konkrétnosť vojny pacifizmus skôr potvrdzuje ako spochybňuje. Pacifizmus by totiž bol zbytočný iba v situácii, v ktorej by ľudia nevedli vojny vôbec a v ktorej by vojna neexistovala dokonca ani v podobe hrozby. A ďalej, a to je rovnako dôležité, vojna nie je nijakou osudovou realitou ľudských dejín. Hoci je vojna častým a pravdepodobným javom, nie je nevyhnutná alebo neodvratná. Neexistuje ontologická ani akákoľvek iná nevyhnutnosť v konštituovaní vojny. Nech sú **dôvody** na vojnu akékoľvek, realita, ku ktorej vedú, sa vždy vytvára **performatívne**, a nie ako antecedent, **nekonštatuje** sa dodatočne. Vnucovanie smrti nie je nijakou osudovosťou. Smrť **iného** nie je ani nevyhnutnou, ani neodvratnou podmienkou "našej" existencie; a ani onen iný nie je genocídny z hľadiska určitej ontologickej alebo eschatologickej nevyhnutnosti (lebo ani smrť jeho nepriateľa, t.j. "naša" smrť, nie je z hľadiska jeho bytia ani nevyhnutná, ani neodvratná). Každá forma prikázanej smrti vrátane vojny je vecou zločineckého rozhodnutia, resp. radu rozhodnutí niekoho konkrétného a vecou ich strategickej, t.j. praktickej zotrvačnosti. Keby vo vojne nebol **prebytok zločínov** - vo vojne je to však spravidla tak -, potom by najväčší zločinci boli práve hrdinami vojny.

Možno sa stretnúť s pripomienkou, že vojna je síce nežiaduci, ale nepochybne **prirodzený** alebo zaužívaný (ak nie aj nezvratný) jav ľudských dejín. Je však táto pripomienka oprávnená? Nie je napokon názor o **prirodzenosti** samotnej vojny prinajmenšom veľmi rozšíreným, ak nie všeobecne prijatým názorom? Pozrime sa na tieto argumenty bližšie.

Platón v *Ústave* tvrdil, že Heléni a barbari sú "nepriateľmi už svojou povahou a že toto nepriateľstvo aj treba nazývať vojnou. Ak však Heléni bojujú proti Helénom, hovoríme, že sú svojím založením priateľmi, že Helada je vtedy chorá, že sa búri a že také nepriateľstvo treba nazvať nehodou". Inými slovami, pacifizmus je dobrá vec, keď ide o vzťahy medzi Helénmi. Keď však ide o vzťahy medzi Helénmi a barbarmi, tak je vojna prirodzeným stavom, pričom by pacifizmus bol v danom prípade príliš vyumelkovaným, takpovediac **platonickým** stanoviskom! Celé dejiny od Platóna až dodnes nikdy nepreháňali, keď išlo o šance mieru medzi rôznymi **národmi** (nech sa pod týmto termínom rozumie čokoľvek). Platónov názor sa vlastne všeobecne rozšíril a ujal.

Vojna medzi národmi/ludom rôznych krajín/štátov/spoločenstiev sa považovala (a takéto zdôvodnenie nebolo, "žiaľ", závažné a často ani úprimné) za **prirodený jav**, za čosi ako nepriazeň počasia, kým vnútorné konflikty (vzbury, nepokoje, občianske vojny atď.) sa najčastejšie považovali (ak ponecháme bokom vysvetlenia, ktoré ponúkal napríklad machiavellizmus) za patologické odchýlky... Dnes sa však v tomto ohľade čosi významne zmenilo. Po krachu bipolárnej štruktúry svetového poriadku sa tento poriadok bez ohľadu na mnohé nedôslednosti postupne mení na **jednotné** spoločenstvo (OSN). V tomto spoločenstve sa zavádza norma, podľa ktorej sa v budúcnosti "nepriateľstvo má nazývať nehodou"! Vojna **už nie je** prirodzeným javom, lebo v **globálnom spoločenstve** neexistujú nepriatelia "svojím založením", respektíve "barbari", a mimo globálneho spoločenstva neexistuje nič! Preto vojna dnes, v období po studenej vojne, nadobúda svoju **konštitučnú** črtu - a to črtu neprípustného zločinu!

Pacifizmus je nevyhnutným predpokladom **globálneho spoločenstva**. To prirodzene neznamená, že v tejto komunite vojny nie sú, nemôžu byť, prípadne nebudú; znamená to však, že vojny tu nebudú nevyhnutné a že týmto performatívnym zákazom, pôsobiacim čoraz viac prostredníctvom inštitúcií globálneho spoločenstva, sa vytvorí realita, v ktorej sa spory už nebudú riešiť vojnou. Hoci dnes prebiehajú tieto premeny ešte stále pomaly a nedôsledne, pre mnohých, ktorí chápu, o čo ide, bude platiť, že nevysloveným (filozofi by povedali predreflexívnym) **cogitom** intelektuála je práve určitý **abstraktný** pacifizmus a humanizmus. O **hrôze** možno iba mlčať, ale práve preto všetko, o čom sa hovoriť môže, je namierené proti hrôze a na prvom mieste proti hrôze vojny. Tých, čo zánik vojny ako zdôvodneného alebo hrdinského činu považujú za príliš veľkú stratu, môže utešiť fakt, že vojna medzi Tomom a Jerryom je predsa len večnou kategóriou.

Zo srbského originálu *Istine rata*. In: Beogradski krug/Belgrade Circle, No 1-2/1995, s. 75-83 preložil *Andrej Kopčok*.